

07-72-122/d
16.11.2019

Відгук

офіційного опонента, кандидата архітектури, професора

Прибеги Леоніда Володимировича

на дисертаційне дослідження

Хохоня Михайла Петровича

«Формування оборонних споруд монастирів Західної України

у XVII–XVIII століттях»,

представлене на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18. 00. 01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури

Науковий керівник – доктор архітектури, доцент

Рибчинський Олег Валерійович

Складні історичні й соціальні процеси, що відбувалися на українських теренах, залишили свій слід передусім у замках та фортецях і монастирських укріпленнях. Тільки в поєднанні вони дають цілісне уявлення про українську фортифікаційну архітектуру. Але, якщо замки і фортеці отримали наукове осмислення в низці публікацій, а окремі з них ґрунтовно досліджувалися та були реставровані, то оборонні споруди монастирів разом із сакральними об'єктами в недалекому минулому свідомо руйнувалися й нищилися на підґрунті боротьби з релігією.

В умовах відродження української державності й утвердження демократичних засад у суспільстві та повернення до лона церкви християнських святинь, зростання суспільного інтересу до пізнання національної історії та культури, пам'яткових надбань, стрімкого розвитку культурного туризму досить гостро постає проблема вивчення, дослідження, реставрації та вжиття інших пам'яткоохоронних заходів щодо монастирських комплексів, зокрема оборонних споруд. Отже, дослідження Михайла Хохоня «Формування оборонних споруд монастирів Західної України» є актуальним і має практичне значення для вирішення пам'яткоохоронних питань на об'єктах

культурної спадщини.

Структурно дисертаційне дослідження Хохоня Михайла Петровича складається зі вступної частини, п'яти розділів, загальних висновків, ілюстративного матеріалу, бібліографії та використаних джерел.

У вступній частині автор обґрунтовує актуальність наукової праці, визначає мету і завдання, об'єкт та предмет дослідження, вказує на наукове й практичне значення отриманих результатів, їхню апробацію. Визначені мета і завдання дослідження цілком узгоджуються зі структурною побудовою дисертаційної праці, хоча постановка завдання щодо розробки рекомендацій з реставрації та музеєфікації оборонних споруд монастирів у рамках загального дослідження надто конкретизоване й апіорі не матиме ґрунтового опрацювання.

У першому розділі – Історіографія та методика дослідження архітектури монастирів Західної України XVII–XVIII ст. автором опрацьовані бібліографічні матеріали з фортифікаційної архітектури, зокрема й монастирських укріплень; виявлені, систематизовані та опрацьовані численні картографічні та іконографічні джерела, що дають інформацію про конфігурацію, вигляд та руйнації монастирських укріплень. Слід звернути увагу і на значний обсяг авторських натурних обстежень та обмірів оборонних споруд монастирів Західної України. Водночас, маємо зазначити, що авторський аналіз наукових напрацювань попередників досить лаконічний, а щодо характеристики публікацій пам'яткоохоронного характеру, виходячи із завдань розробки рекомендацій збереження оборонних монастирських споруд, то автор тут обмежується лише окремими вітчизняними законодавчими та нормативними актами і кількома міжнародними документами. Варто було б дисертантові й більш уважно поставитись до напрацювань у сфері фортифікаційної архітектури та пам'яткоохоронної методології свого опонента. Загалом, за результатами опрацювання першого розділу автором сформовано перелік монастирських укріплень дисертаційного дослідження, що є досить вагомим доробком.

У другому розділі «Передумови та чинники формування оборонних споруд монастирів Західної України XVII–XVIII ст.» визначені чинники, що сприяли поширенню монастирів на українських теренах, виявлені фактори, що вплинули на формування оборонних споруд монастирів; за теологічними та містобудівними ознаками зроблена спроба класифікації монастирських комплексів означеного регіону й хронологічного виміру.

У третьому розділі, відповідно до класифікації оборонних споруд монастирів розташованих поза середмістям і в середмісті, на основі аналізу планувально-просторової організації монастирських укріплень, дається розгорнута типологічна характеристика оборонних споруд монастирів, зокрема стінових укріплень, башт, бастей, бастіонів, в'їзних брам тощо.

Четвертий розділ означений автором дослідження як «Принципи та особливості формування оборонних споруд монастирів Західної України». Насправді, у цьому розділі йдеться про фактори, що визначали загальну систему й композиційний устрій монастирських укріплень, закономірності компонування різних типів оборонних споруд, розглянутих у третьому розділі. Загалом змістовна частина розділу не викликає заперечень, але назва розділу потребує корекції.

У п'ятому розділі «Рекомендації щодо реставрації та музеєфікації оборонних споруд монастирів» автор, переважно на основі матеріалів натурних обстежень, ґрунтовно провів оцінку технічного стану матеріальної структури оборонних споруд монастирів, іншими словами – конструктивного остову споруд, а також визначив ступінь схоронності їхньої архітектурної форми. За ознаками технічного стану і схоронності первинної чи з подальшим нашаруванням архітектурної форми пропонується застосування таких методів, (саме методів, а не принципів, як зазначає автор) як консервація, музеєфікація, комплексна реставрація. На наш погляд, діапазон пам'яткоохоронних заходів має бути значно ширшим, зокрема слід звернути увагу й на захист історичного середовища монастирських комплексів у поєднанні з укріпленнями,

застосовуючи містобудівні заходи охорони.

Отже, в дисертаційному дослідженні Михайла Петровича Хохоня вперше порушене питання монастирських укріплень; системно проведені дослідження на основі натурних обстежень, аналізу картографічних та іконографічних джерел, складено перелік оборонних монастирів Західної України (всього 71 комплекс), розкриті передумови й визначені чинники їхнього формування, виявлені типи оборонних споруд з яких формувалися монастирські укріплення, визначені системи їх організації, проведена значна пошукова робота щодо оцінки технічного стану решток укріплень та визначення ступеня схоронності архітектурних форм. Отже, все зазначене вище є вагомим науковим доробком автора дисертаційного дослідження, значним внеском в архітектурну науку й пам'яткоохоронну сферу.

Відзначаючи актуальність дослідження, високий науковий рівень дисертаційної праці, її теоретичну й практичну значущість, маємо висловити й окремі зауваження.

1. Передусім, як уже зазначалося, дещо скупо подана в дослідженні характеристика бібліографічних матеріалів; окремі відомі фундаментальні видання не зазначені в бібліографії, як, наприклад, «Історія української архітектури» під загальною редакцією В. І. Тимофієнка, «З історії української реставрації» та інші, в яких розглядаються питання фортифікаційної архітектури, серед них – монастирських укріплень. В історіографічному підрозділі не висвітлено наукові напрацювання з пам'яткоохоронної і реставраційної тематики, подані лише відомості про окремі нормативно-правові акти та міжнародні рекомендації.
2. Наступне зауваження логічно випливає з попереднього. Зазначена в завданнях дослідження розробка заходів охорони і реставрації укріплень монастирів належним чином не опрацьована, бо відсутнє системне осмислення наукових праць з пам'яткоохоронної тематики. Автор у даному випадку спромігся лише в загальних рисах,

концептуально окреслити підхід до пам'яткоохоронних заходів на об'єктах монастирських укріплень.

Зазначені зауваження не применшують загалом високого наукового рівня дисертаційного дослідження Хохоня Михайла Петровича. Зазначені в дисертаційній праці мета та завдання виконані, загальні висновки випливають з послідовно викладеного матеріалу дослідження й аргументовані.

Структура дисертації охоплює всі аспекти кваліфікаційної роботи – вона складається з основного тексту дослідження, обсягом 132 сторінки, що містить вступ, п'ять розділів із висновками до кожного з них, та загальні висновки; списку використаних джерел зі 195 позицій на 18 сторінках та додатків на 70 сторінках.

Загальний зміст дисертаційного дослідження Михайла Хохоня цілком співвідноситься зі змістом автореферату.

Основні положення дисертації опубліковані в 11 працях, з них три – у наукових фахових виданнях України; дві – у наукових виданнях інших держав, індексованих у Scopus і ARIANTA; чотири в інших виданнях, дві – у матеріалах конференцій.

Результати дослідження апробовані на п'яти науково-практичних конференціях та знайшли практичне впровадження в розробці історико-архітектурного опорного плану смт Підкамінь, розробці генплану с. Лешнів та паспортизації пам'яток.

В дисертаційній праці Михайла Петровича Хохоня вперше визначені чинники, що обумовили формування укріплень монастирів; окреслено основні фактори, що позначилися на формуванні оборонних споруд; визначені особливості формування оборонних споруд монастирів у середмісті і поза ним; доповнена типологічна характеристика монастирських оборонних споруд; опрацьована методика визначення стану збереженості оборонних споруд. Таким чином результати дослідження можуть бути використані при складанні облікової документації на пам'ятки, при розробці проектів реставрації монастирських комплексів, визначенні зон охорони пам'яткових утворень та

вирішенні питань захисту історичного середовища.

Отже, дисертація Хохоня Михайла Петровича «Формування оборонних споруд монастирів Західної України XVII–XVIII ст.», представлена до захисту у спеціалізованій вченій раді Д 35.052.11 при Національному університеті «Львівська політехніка», відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, а її автор, Хохонь Михайло Петрович, заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Кандидат архітектури, професор,
завідувач кафедри теорії, історії
архітектури і синтезу мистецтв
Національної академії образотворчого
мистецтва і архітектури

Л. В. Прибега

Підпис Прибеги Л. В. засвідчую
вчений секретар НАОМА,
кандидат філологічних наук, доцент

Т. А. Кас'яненко

